

NICOLAE BILEȚCHI

Institutul de Filologie
(Chișinău)

MIRCEA STREINUL ÎNTRE OSTRACIZARE ȘI RECONSIDERARE

Abstract

The article follows a sinuous way of a Romanian poet and prose writer, Mircea Streinu, from a destiny that was ostracized after 1945 to the one brought into light today. In this sense, due to a specific tendency of the current period of literature study it is Mircea Streinu's poetry, prose and activity as a founder of publication houses that is analyzed. His novels, *Aluion*, *Lupul din Țara Huțulilor* (The Wolf from the Hutuli Country), *Drama casei Timoteu* (The Drama of Timoteu's House) and *Soarele răsare noaptea* (The Sun rises at Night), are analyzed separately and carefully from the perspective of the artistic movement Iconar. The character is analyzed as a human with pantheistic inclinations, as a human docile to the historic determinism, as a civilized human and as a human with high ethic principles (homo ethicus). The author proves his assertion, „Bucovina offers a special spiritual climate” to the Romanian literature.

Se împlinesc 100 de ani de la nașterea scriitorului bucovinean Mircea Streinul. Poet, prozator și animator cultural de înaltă ținută, el a fost o personalitate artistică prea marcantă ca să nu cadă în dizgrația regimului totalitar, acesta, ca să-i poată trece opera la index, declarându-l legionar, și prea stimată de cititori pentru ca cerberii în cauză să nu încerce să-i oblige cu forța să-l dea uitării. Așa se explică paradoxul că la 1995, adică aproape la capătul unui secol, când destinul oricărui om are șansa să fie clarificat, cunoscutul critic Ion Simuț să mai poată declara cu deplină dreptate despre Mircea Streinul: „Reconstituirea profilului intelectual al acestui lider al mișcării literare bucovinene rămâne ca o datorie a prezentului” [1, p. 5]. În cele ce urmează vom încerca să reconstituim profilul literar al lui Mircea Streinul în speranța că, prin acest act, vom contribui la acoperirea acelei datorii a prezentului despre care vorbea cunoscutul critic.

Poetul, prozatorul și animatorul cultural bucovinean Mircea Streinul s-a născut la 2 ianuarie 1910 în comuna Cuciurul Mare, județul Cernăuți, și a decedat la 17 aprilie 1945 la București. E înmormântat la cimitirul Bellu. Pentru conformitate, amintim că reputatul om de cultură a mai semnat cu pseudonimele: Mircea Iconaru, Andrei Pajeră, Voinea Lunaru, Ion Solaru, Al. Vorniceanu. Se trage dintr-o familie cu vechi tradiții culturale: tata, preotul Gavril Streinul, era un reprezentant de seamă al clerului și un mare păstrător al valorilor românești din Bucovina supuse de către austrieci deznaționalizării; mama, preoteasa Olimpia, descindea direct din familia vestitului pictor patriot Epaminonda Bucevschi.

Școala primară o face în satul de baștină, Cuciurul Mare, într-o atmosferă de patriotism românesc survenit după unirea Bucovinei cu România. Studiile secundare

le capătă la liceul „Aron Pumnul” (1922-1928), iar pe cele superioare – la Facultatea de Teologie a Universității din același oraș, Cernăuți (1928-1932). Licențiat în teologie (1932). Tot la această universitate a mai audiat, fără a le absolvi, cursurile de Litere, Filozofie și Drept.

Încă din fragedă tinerețe Mircea Streinul dezvoltă o amplă activitate de editor. La numai 18 ani, în 1928, el fondează, împreună cu prietenii Neculai Roșca, Nicolae Pavlovici și basarabeanul Teodor Plop, revista școlărească *Caietul celor 4*, unde va și debuta cu o năvelă intitulată *Palos Voievod*. Trei ani mai târziu, în 1931, Mircea Streinul va întemeia, de data aceasta împreună cu Ion Roșca, George Drumur, Gheorghe Antonovici și Neculai Pavel, gruparea literară *Iconar*, care pe parcurs va beneficia de o revistă și o editură (1933), ambele purtând același nume. Nu dispunem de date precise, dar bănuim că, tot în această vârstă fragedă a tinereții, Mircea Streinul a mai editat revistele *Argonaut* și *Fișier*.

Erau publicații și acțiuni care i-au permis lui G. Călinescu să afirme mai târziu nu numai că „în Bucovina mișcarea culturală a fost totdeauna vie”, dar și că „sufletul poeziei bucovinene tinere... este Mircea Streinul” [2, p. 640; 906-907]. Dar mai erau acestea, se impune să adăugăm noi, publicații și acțiuni, care îl prezentau pe Mircea Streinul și ca pe un mare primenitor al vieții social-politice din ținut. Ele aveau menirea să curețe regiunea Cernăuți de urmările conducerii ei de către guvernatorul german Bourignon (1898-1903), care a început, cum bine se știe, înainte de nașterea editorului și scriitorului despre care vorbim, dar care au avut apoi repercusiuni dramatice atât de întinse, încât cercetătorul Constantin Loghin nu a putut să nu numească acest timp scurt „Era Bourignon”, adică l-a extins într-atât, încât, imaginar, el trebuia să cuprindă de acum și anul debutului lui Mircea Streinul. Ea, această guvernare, „...a dus cea mai aprigă luptă împotriva elementului românesc” din Bucovina și tot ea a arătat că „cu cât mai înverșunată era acțiunea de prigonire a lui Bourignon, cu atât mai dâră rezistența românilor...” [3, p. 217].

Activitatea prodigioasă de editor și de fondator de publicații a lui Mircea Streinul, chiar de la începuturile carierei sale, nu a fost una întâmplătoare, ci una dictată de specificul Bucovinei. În *Cuvinte la carte*, un fel de addenda la romanul *Drama Casei Timoteu*, scriitorul afirmă că „Bucovina oferă un climat spiritual special” (p. 333) literaturii române. Specificitatea climatului Bucovinei poate fi ușor urmărită răsfoind istoria ei: secolele XII-XIII – parte componentă a cnezatului Halici-Volânia, unde despre o cultură națională nu putea fi nici vorbă; secolele XIV-XVI – parte constituantă a Moldovei, care, evident, nu are încă o literatură a ei; prima jumătate a secolului XVI – 1775 – sub dominația otomană, care, după cum se știe, nu împiedica, dar nici nu favoriza dezvoltarea culturii naționale; 1775-1918 – parte a Imperiului Austro-Ungar, despre influența nefastă a căruia asupra dezvoltării culturii naționale a Bucovinei am vorbit. Așadar, din cei aproape 900 de ani, de unde am început numărătoarea, doar 22 (1918-1940), când Bucovina de nord a fost atașată la Patria-Mamă, au fost cu adevărat prielnici pentru dezvoltarea culturii naționale românești. Aici e și secretul climatului spiritual specific al Bucovinei despre care vorbea Mircea Streinul.

Pentru a restabili situația, trebuiau luate măsuri extraordinare. Printre acestea era și organizarea publicațiilor prin care cultura să poată întreține un dialog constructiv cu publicul. Mircea Streinul, după cum am văzut, le-a organizat pe toate, fiind pentru aceasta, la moarte, supranumit de Camil Petrescu șef de școală.

Preocupându-se de „climatul spiritual special” al Bucovinei, de oamenii și solul din care aceștia cresc, Mircea A. Diaconu, autorul studiului monografic *Mircea Streinul. Viața și opera*, [4] îl numește pe acesta din urmă dintru început gotic moldovenesc, pentru ca până la urmă să-l substituie prin termenul gotic bucovinean, care, se vede, i s-a părut mai exact. Și bucovineanul, în concepția autorului, e tot de un specific aparte, numit de el *homo bucovinensis*. Acest om e pătruns de tendințe contradictorii. Pe de o parte, e cuprins de o bucurie că, în virtutea spiritului autoconservării de care s-a condus pe parcursul timpului aflării sub regimurile totalitariste, a păstrat cu sfințenie tot ce, în plan spiritual, a avut mai bun și deci dispunea de un fundament pentru prosperarea de mai departe a culturii. Pe de altă parte, el are senzația unui regret cauzat de faptul că, după Unire, Țara nu-și îndeplinea întru totul promisiunile de progresare națională a provinciei, deși pentru aceasta ea, cum am spus, avea fundamentul necesar.

Cel mai acut resimțea aceste contradicții scriitorul bucovinean. „Dacă, zice Mircea A. Diaconu, ar fi să facem un portret robot al scriitorului bucovinean din această perioadă, am spune că trăsătura lui definitorie este conflictul interior dintre credința că se află în posesia celor mai adânci date ale ființei naționale, care îi cultivă un complex de superioritate... Pe de altă parte, când celelalte etnii din Cernăuți aveau ramuri culturale prospere, românii se simt în continuare frustrați, lipsiți de vigoare și amenințați de pericolul pierderii identității” [5, p. 187].

Anume aceste contradicții au generat apariția mișcării literare *Iconar* bazate pe spațiul gotic, despre care Liviu Rusu spunea că ar deschide posibilitate omului de a se „desprinde din încătușarea lutului”, cu valoare de fundament istoric, și de a se înălța „spre cer” [6, p. 1], aidoma construcțiilor lucrate în stil gotic, cu valori de perspectivă. Reprezentantul acestui gotic simte nevoile spirituale, descoperă lipsurile culturale care, pe fundalul românesc din Bucovina, ca și din Moldova, se profilau deosebit de clar, dar și de dureros. El se vede acum nevoit să verifice temeliile spirituale supuse clătinării, să recupereze valorile scăpate, să se integreze cât mai plener în căutările artistice universale. Aceste nevoi spirituale comune nu numai pentru bucovineni, dar și pentru moldoveni, necesitau căi de rezolvare similare. Poetul moldovean N. Costenco, fiind în fața acestor condiții, avea să afirme în 1937: „Noi trebuie dintr-o dată să creăm și pentru clasici, și pentru romantici și pentru parnasieni, sămănătoriști, poporaniști, moderniști, și pentru cei cu tendințe sociale” [7]. Ceva mai devreme, în 1933, același gând îl formula și scriitorul bucovinean Mircea Streinul: „Cercetați înălțimile celeste, sfredeliți zările transparente și adunați de pretutindeni comorile firii” [8].

Volumele de versuri ale lui Mircea Streinul – *Carte de iconar. Itinerar liric* (1933), *Itinerar cu anexe în vis. Cartea pământului* (1934), *Tarot sau Călătoria omului* (1935), *Divertisment, câteva poezii pentru prieteni* (1935), *Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi* (1936), *Comentarii lirice la poeme într-un vers de Ion Pillat* (1936), *Corbul de aur*, poem (1938) –, toate editate la Cernăuți, fac dovada că, așa cum a demonstrat cu lux de amănunte Mircea A. Diaconu, autorul, verificând temeliile și recuperând valorile scăpate, s-a inspirat concomitent și din cele mai frumoase modele ale literaturii universale și române: Poe, Rilke, Trakl, Villon, Baudelaire, Minulescu, Blaga ș.a. Necesitatea aceasta de respirație literară largă prin acumulare de diverse eșantioane era bine conștientizată de Mircea Streinul. El știa că odată și odată zvâcnirile lirice bucovinene vor fi influențate de ele, fie în mod catalitic, fie pe cale modelatoare. În poezia bucovineană a timpului

ele apar uneori asimilate organic, altelei aproape independente, „...rămânând deseori în umbra-neascunsă – a modelelor” [5, p. 128]. Pentru poet era bine că ele figurau, că stăteau la îndemână oricui. Plină de perspectivă pentru Mircea Streinul, această stare de lucruri i se părea jenantă lui G. Călinescu, care obișnuia să lucreze cu eșantioane menite, prin organicitatea lor, să contureze personalitatea literaturii române, de unde și senzația lui de hibriditate și înăbușeală. „Hibriditatea și lipsa de gust, va spune el, înăbușe totul” [2, p. 907]. Gravă prin sine, afirmația nu era și distrugătoare, căci cu câteva rânduri mai jos marele critic îl numește, cum am spus, pe Mircea Streinul „sufletul poeziei bucovinene tinere” [2, p. 906]. Or, să te învrednicești de o atare metaforă din partea lui G. Călinescu era un lucru de mare cinste.

În plan artistic, poetul Mircea Streinul s-a căutat îndelung pe sine știindu-și prioritatea de a da tonul și pentru alții. Același G. Călinescu susține că momentul în cauză se produce abia la a treia culegere de versuri. „Abia în *Tarot sau Călătoria omului*, notează criticul în a sa istorie a literaturii, începe să se contureze o individualitate psihologică, având ca note starea delirantă și sentimentul morții și să se ridice scurte acorduri suave cu ingenuități de colinde și frumuseți litanice” [2, p. 907]. Dacă ținem cont de conținutul pe care îl pune G. Călinescu în noțiunea de individualitate psihologică, putem ușor deduce că constatarea lui nu indică atât o întârziere în afirmare, cât o regăsire de sine veritabilă aflată în căutări chinuitoare.

Starea delirantă și sentimentul morții din poezia de început a lui Mircea Streinul vorbesc clar de acea tendință de aliniere a liricii bucovinene la căutările poeziei universale despre care vorbeam mai sus. Cuvântul „moarte” are în creația lui semnificații deosebit de largi, el cuprinzând și noțiunile de existență, și de bilanț al trăirii, și de izbăvire de povara vieții: „Când m-or coborî-n mormânt,/ fiecare frunză va fi cuvânt,/ ochii vor lumina în amintire,/ ca să dea serilor de știre:/ țara heruvimilor să vadă/ cum le vine fratele-n livadă,/ logodit cu șoapta vântului/ în umbra pământului,/ între noapte și zi -/ iar cine va auzi/ suișul muntelui,/ să se uite cum trupul meu/ s-a așezat/ în inima lui,/ la dreapta soarelui,/ la amiază de bine și rău -/ cum a hotărât Dumnezeu” (*Tarot sau Călătoria omului*).

Versurile citate certifică o tendință a poetului de a rupe cu sămănătorismul și de a îmbrățișa curentul expresionist, capabil să evite mai insistent mimarea și să dea o posibilitate mai pronunțată de a promova esențele coloritului bucovinean care, în concepția lui Mircea Streinul, dorea să imprime literaturii române „un climat spiritual special”. Să nu uităm că Bucovina a visat nu doar la o simplă unire cu Țara, ci la o integrare în ea cu zestrea de acasă.

Așadar: Bucovina și România, provincia și Țara. O provincie cu o cultură fracturată pe atunci de două imperii – turcesc și austro-ungar. O Românie care, ca să se întregască, își aduna înfrigurată provinciile. Ce putea face în astfel de condiții Bucovina literară decât să susțină ideea propriei grupări artistice *Iconar* ca „printr-o repede sincronizare” să obțină ceea ce nu a putut realiza în afara Țării? [9, p. 19].

Sufletul acestei mișcări literare, conform afirmației lui G. Călinescu, era Mircea Streinul. Anume lui îi aparține, după cum am văzut, ideea ca poezia bucovineană să se alinieze la căutările poeziei universale. Și tot lui, în același scop citat de acum – de a aduna „de pretutindeni comorile firii” – îi revine misiunea de a îndrepta mai insistent căutările poeziei și în solul, sau, cum zicea cercetătorul Constantin Ciopraga, „în humusul zonei natale” [10, p. 5].

În acest sens, în studiul de acum citat *Cuvinte la carte* el se abate de la subiectul romanului *Drama casei Timoteu* și realizează o adevărată lecție privind realitățile vieții și realitățile artistice, așa cum ar face un profesor la o lecție practică de teoria literaturii. În primul rând el se arată nemulțumit de numărul mare de poeți mediocri. „I-am spus, unuia, zice el, că e infinit mai frumos să cultivi o grădină de zarzavaturi... decât o poezie onorabilă. O varză înrouată sau frunzele unui morcov bătut de soare sunt preferabile unei strofe cu trandafiri și amante imaginare. Țara noastră are prea mulți poeți mediocri și prea puțini grădinari” (p. 331). În rândul al doilea, el amintește poezilor că nu tot ce este exterior poetic, este și artistic: „Acești indivizi siniștri cred că e suficient să vezi luna și stelele, ca să scrii poezie, când, de fapt, trebuie să le faci din nou, ca Dumnezeu din nimic luna și stelele!”, că „dacă n-ai plâns, nu poți fi poet” (p. 33), că poporul nostru are artiști tipici (Pan, Păcală, Tândală etc.) practica cărora trebuie s-o știi și s-o folosești, că, deși dispunem de realii ale lumii obiective poetice prin sine care trebuiesc pur și simplu surprinse: „Marele poet-stejarul! El scrie/ albastra-nserării poezie pe cerurile-nalte” (p. 339), urmează în rest să transfigurăm lumea: „a fi poet înseamnă să știi a crea munții din aramă și fluvii de aur, păduri cu înorogi și păsări măiestre, dealuri cu limpezi coline și-oceane, liniștite cătune în seară, mori de vânt pentru un zănatic și sfânt Don Quijote” (p. 331-338).

Prin prisma acestei idei izvorâte din concepția mișcării *Iconar* poezia bucovineană, în primul rând cea a lui Mircea Streinul, își deschidea largi posibilități nu numai de afirmare, ci și de influențare asupra liricii românești în întregime. Ne-o spune, ambițios, chiar Mircea Streinul: „Bucovina n-a dat până la mișcarea *Iconar*-ului contribuții prea importante literaturii române”, dar „o dată cu formarea acestui cerc de artă, se poate vorbi de o literatură bucovineană capabilă să influențeze literatura general românească” [11, p. 25-26]. Ne-o confirmă, cu toate rezervele lui față de poezia Bucovinei, și George Călinescu. „Și când, zice el, vedem la d. Streinul o preocupare statornică de îmbogățire a limbii, de reînnoire a ideilor, o încercare de a topi simțurile mai noi cu tradiția și mai ales de a aduce Bucovina literară în rândul poeziei de pretutindeni, simțim o adevărată încercare în puterile provinciei” [12, p. 9].

Poezia Bucovinei în frunte cu cea semnată de Mircea Streinul a îndreptățit pe deplin această încredere, integrându-se, deși nu total, dar totuși organic, în literatura Țării. A fost o sincronizare rapidă, dacă ținem cont că prima culegere de versuri a poetului a apărut în 1933, iar ultima – în 1938. A mai fost, afirmăm cu titlu de anticipare, o sincronizare organică și a prozei lui Mircea Streinul, dacă luăm în considerare spusele lui G. Călinescu referitoare la „o adevărată încredere în puterile provinciei” Bucovina în general.

Începând cu anul 1938, Mircea Streinul se dedă aproape în întregime prozei. Anume în acest an el publică pânza epică *Ion Aluion*. Romanul e precedat de nuvela *Aventura domnișoarei Zenobia Magheru*, scrisă între 12 și 20 martie a aceluiași an, și reprezintă o dragoste idilică dintre orfanul Ion Dracu și mătușa sa Zenobia, care se termină cu un incest.

Era un început încă naiv care trăda neputința autorului de a structura organic materia epică. În ea „autorului îi lipsește, cum afirmă pe bună dreptate Mircea A. Diaconu, puterea de a se raporta la o unică problemă și la o singură convenție literară, dar și capacitatea de a-și construi personajele cu o anumită consecvență care să nu permită ezitări la nivelul semnificațiilor” [4, p. 107], de unde și succesul ei oarecum șubred.

Neajunsul în cauză e caracteristic mai multor lucrări în proză semnate de Mircea Streinul: *Viața în pădure* (1939), *Romanul unui băiat de stradă* (1940), *Prăvălia diavolului* (1942), și *Băieți de fată* (1944). Prozator extrem de fecund, veșnic impresionat de idei copleșitoare și frământat de soluții neordinare, scriitorul nu rareori devenea jertfa propriei fantezii impetuoase, lăsând anumite proiecte logic nefinalizate ori rezolvări artisticește nevalorificate până la sfârșit. Biograful scriitorului, Mircea A. Diaconu, a observat în temei just că *Prăvălia diavolului* are cel puțin opt situații care ar putea constitui începutul lui, că personajul Stan Nimeni persistă în alte trei romane, rămânând în principiu același, dar îndeplinind diverse funcții artistice. Toate aceste lucrări în proză, ca și cele două volume de versuri ce au anticipat *Tarotul sau Călătoria omului*, despre care G. Călinescu spunea că abia de aici începe poetul Mircea Streinul, constituie nu altceva decât niște variante posibile de a fi utilizate în viitor, tot așa cum un maestru, neavând piesa de la mașina respectivă, o înlocuiește, dacă se potrivește, cu una de la o limuzină de altă marcă. Istoria literară cunoaște astfel de cazuri, dar nu le condamnă. Dacă moartea nu l-ar fi luat prematur dintre noi, Mircea Streinul ar fi intensificat la sigur procesul acesta de fuziune dintre propriile lucrări, chiar dacă acestea ar fi fost de calități artistice diferite.

Oricum, din aceste frământări rămân patru pânze epice meritorii ce îi fac faimă scriitorului – *Ion Aluion* (1938), *Lupul din Țara Huțurilor* (1941), *Drama casei Timoteu* (1941) și *Soarele răsare noaptea* (1943), patru romane care, prin prelungirea anumitor subiecte și continuarea destinelor unor personaje, confirmă supoziția noastră că s-ar cuveni analizate împreună cu cele considerate mai puțin realizate. Aceasta însă numai după ce le vom avea editate pe toate.

Deși scris în același an, romanul *Ion Aluion*, spre deosebire de nuvela amintită, are o construcție bine articulată și o structură abil orchestrată. Nu întâmplător, la un an după apariție, în 1939, autorul lui a fost distins cu premiul „I. Al. Brătescu-Voinești”. Pânza epică în cauză se încadrează perfect în căutările romanului românesc din preajma anului 1935, când Camil Petrescu se întreba: de ce fel de roman avem nevoie în perspectivă – de roman balzacian ori de roman proustian. *Ion Aluion* prin căutările sale se postează între *Pădurea spânzuraților* a lui L. Rebreanu, ca roman de formație tradiționalistă și romanul modern intensiv propriu, cum s-a spus, lui Kafka și Proust, adică e și roman-cronică, și roman-proces. Rămâne doar să respectăm în mod strict granițele noțiunilor și rigurozitatea regulilor lor de manifestare în actul critic, dacă vrem să evităm arbitrarul în aprecieri.

Romanul *Ion Aluion*, spre regret, nu a fost scutit de atare interpretări. În studiul său, în linii mari bine documentat, *Mircea Streinul. Viața și opera*, criticul Mircea A. Diaconu, pe de o parte, recunoaște că romanul e o dramă care respectă regulile corsetului „celor trei unități (de loc, de timp și de acțiune)” și cere relatarea epică prin tehnicile romanului proustian, pe de alta, îi acordă narațiunii dreptul de a se numi „frescă socială, istorică” ca modalitate realistă de expunere a materiei, dar nu-i poate defini acesteia limitele de extindere. „...Nu vom ști niciodată, conchide criticul, unde sfârșește semnificația concret-istorică și unde începe cea simbolică, până unde trebuie să urmărim evenimentele prin prisma verosimilității, a autenticității lor și unde trebuie să acceptăm încălcarea acestui criteriu în favoarea altuia care se construiește parabolic” (p. 109).

Adevărul e că cu modalitățile tradiționale de analiză, fără a ține cont de specificul evoluției literaturii din Bucovina, semnificațiile pe care le caută criticul nu pot fi în mod riguros stabilite. Să ne amintim în acest sens încă odată de afirmația lui Mircea Streinul că

„Bucovina oferă un climat spiritual special”, care indică, după cum am calculat noi, că din ultimii 900 de ani de dezvoltare a ei numai 22 (1918-1940) au fost cu adevărat favorabili evoluției culturii naționale, restul – neprielnici. Situația reprezenta un adevărat miracol și cerea insistent determinarea substraturilor sufletești ale omului care a știut să treacă demn prin ea, păstrându-și intactă demnitatea. Curios, *homo bucovinensis* devine acum *homo aedificator* care încearcă să se edifice în problema mobilurilor firii sale. Romanul *Ion Aluion* ne spune că unul din aceste mobiluri în curs de intuire ar putea fi determinismul istoric al ținutei omului.

Fabula romanului ne spune că în 1917 Ion Aluion, cetățean bucovinean din satul Cuciurul Mare, în vârstă de numai 15 ani, e învinuit de dementul wahtmeister Dreher de spionaj contra Imperiului Austro-Ungar. Motivul: a fost văzut vorbind ceva cu niște soldați ruși și primind de la ei o bucată de ciocolată. Adevărata cauză era însă alta – patriotismul românesc al bucovinenilor care venea în flagrantă contradicție cu politica Imperiului Austro-Ungar de deznaționalizare. Ea reiese clar dintr-un dialog al lui Dreher cu copilul Ion Aluion, dialog plasat chiar la începutul romanului:

„– Îți iubești patria?

– Da!

Și cum se cheamă patria noastră?

– România.

Ochii lui Dreher se lărgiră ca a unui asfixiat. Își deschide gulerul și, după un pahar de apă, se duse la arestat și-i arse două palme, care își imprimă contururile pe obrajii copilului.

– România? Ha? Viperă! Patria noastră e Austria... Spune că te deznod, te rup în bătaie...”

Și, pentru a definitiva trama climatului spiritual aparte al Bucovinei, reproducem ultimele două propoziții ale romanului: „Veneau Rușii... Tecla (mama condamnatului Ion Aluion – *N. B.*) bocea, iar băiatul îi surâdea lin de dincolo de moarte”, ceea ce vrea să spună că s-au dus două imperii – cel turcesc și cel austro-ungar, la rând era să vină al treilea – cel rusesc – toate arătându-se cointeresate de destinul identitar al regiunii, care, în pofida acestor „străduințe”, nu s-a lăsat supusă nivelării naționale și n-a uitat nici pentru o clipă că patria Bucovinei e România. Anume în cadrul acestei fresce identitare largi se consumă destinele personajelor din toate romanele lui Mircea Streinul, conturând acel „climat spiritual bucovinean” despre care am vorbit mai sus.

Drama lui Ion Aluion, fiind, în cadrul acestei fresce, realizată ca una de tip proustian, capătă amploare și culoare rebreniană doar în momentul corelării ei cu fresca socială intuită mai înainte cu precizie de către autor. Ea e construită după principiile dramei antice în care destinul particular e întregit de destinul poporului, cu deosebirea doar că în tragedia antică atitudinea poporului e exprimată prin cor, iar în romanul lui Streinul – prin participarea directă a reprezentanților poporului. Cetățenii satului, primarul, preotul, dragostea lui Ion Aluion, Rozalia, chiar unii jandarmi rămân îngroziți de chinurile fizice și morale la care e supus copilul, dar nu pot învinge bestialitatea dementului Dreher. Mama, Tecla, nu rezistă la acest dialog, uneori deschis, de cele mai multe ori tacit, dintre învinuit și oamenii satului și cere părintelui Avacum să-i permită pe parcursul nopții din ajunul spânzurării copilului o convorbire imaginară în biserică cu însuși Dumnezeu, convorbire zguduitoare prin tragismul ei. Ion susține, în pauzele dintre bătăi, un dialog constructiv

cu psihologia oamenilor satului și când, pe parcursul nopții, apare o mică posibilitate de evadare, el, desfigurat de Dreher completamente din punct de vedere fizic, dar întremat moralicește de către conlocuitorii săi, nu o folosește.

Un alt final ar fi diminuat patosul filozofic al romanului, care se rezumă la gândul mai vechi al autorului despre specificul spiritual al Bucovinei și la patriotismul imanent al oamenilor ei. Ilustrativ în acest sens e următorul dialog dintre patriotul Ion Aluion și călăul Dreher pătruns de groază în fața acestui optimism molipsitor:

„– Măi, băiete, mâine ai să fii spânzurat.

– Știu, – răspunse Ion dușmănos și pieziș, căci **i se treziseră în suflet toți strămoșii, hârjoniți și învinși în lupta cu viața, însă drepti, dârji, știind să muncească și să moară cinstit și frumos**” (p. 92). (subl. noastră – N. B.).

Bun cunoscător al vieții din Bucovina, Mircea Streinul e conștient că problema identitară – motivul principal pentru care a fost învinuit Ion Aluion – e una veșnică. Fraza „Veneau rușii” din finalul romanului răsună ca un avertisment că după plecarea a două imperii – turcesc și austro-ungar – planează, ca sabia lui Damocles, deasupra Bucovinei al treilea – cel rusesc, cointerestat, ca și precedentele, de problemele: cine sunt bucovinenii ca naționalitate? pot fi ei convertiți la o altă credință? Istoria dă un răspuns negativ. În afară de aceasta, mai există, constată autorul, o cauză a menținerii pericolului – simpla uitare umană care are șansa intensificării acestui pericol. Autorul insistă în *Nota* sa la pânza epică în discuție asupra acestui motiv: „Subiectul romanului de față nu e inventat. Ion Aluion a trăit într-adevăr în comuna Cuciurul Mare... În ce privește partea de ficțiune a romanului, dau, scrie autorul, următoarele amănunte:

Rozalia s-a măritat cu Damian – căci morții se uită repede –, iar Anton Aluion (tatăl lui Ion – N. B.) a căzut pe front. Tecla s-a sfârșit într-un șant, căci luase obiceiul să bea...

Apoi a venit pacea – și oamenii din Cuciurul Mare abia dacă-și mai amintesc, poate numai ca prin vis, de-un mormânt de mult surpat sub ploile de toamnă...” (p. 136).

Antidotul uitării e aceeași memorie istorică amintită mai sus de scriitor. Romanul *Ion Aluion* s-a vrut și a rămas un recviem consacrat patriotismului bucovinenilor, aflați secole de-a rândul sub stăpâniri străine, dar și o pledoarie întru păstrarea veșnic vie a lui într-un prezent tumultuos și stimulator de uitare.

Credincios propriului principiu, conform căruia Bucovina poate oferi literaturii române un specific aparte, Mircea Streinul pornește, după intuirea determinismului istoric, în căutarea noilor suporturi spirituale ale omului. Atenția lui de data aceasta se îndreaptă spre determinismul religios, iar prin el – spre legătura omului cu pământul, căci „creștinismul cere soluții panteistice” [5, p. 127]. *Homo bucovinensis* îmbracă acum masca ce ține de *homo panteicus* care, pentru a-și păstra demnitatea, urmează acum să respecte, ca pe o religie, tradițiile itinerarului brazdei gliei ce vine spre el din veacuri. De rezolvarea acestei probleme autorul se preocupă în romanul *Lupul din Țara Huțurilor* ce tratează un conflict dintre firea panteistică a omului și mediul civilizației. În acest scop el alege o localitate care se deosebește contrastiv nu numai de alte regiuni ale țării, dar și de alte colțuri ale Bucovinei. E vorba de cea unde locuiesc huțulii bucovineni. „Departate de civilizație și de legi, spune autorul, trăiește neamul cumplit al Huțurilor. Neavând teamă decât de Dumnezeu și de duhurile pădurilor, acești oameni aspri și ne-ndurați duc o viață proprie, în care nimeni nu cutează să se amestece, și obiceiurile îs barbare ca sălbăcia

naturii” (p. 3). „Înalți, robuști și tari de rup fier cu mâinile lor, trăind de-a valma cu lupii, cu urșii și luptând cu orcanele, cu viscolul și cu gerurile, huțului disprețuiesc omul de șes și-l iau în derădere... Acolo, sus, în cetatea stâncilor, judecățile-s cumplite. Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Iertare nu este. Vinovații îs uciși sau alungați din comunitate, căci bătrânii care împart dreptatea au inimă de piatră și nici o lacrimă nu reușește să-i moleșească.

Huțulul n-are parte de viață decât la el acasă. Dacă e alungat din munți pentru o vină oarecare, tânjește și moare ca un câine pe caldarâmul Cernăuților sau în vreo uliță strâmbă din Vijnița” (p. 4). „În țara aceasta – de înalte neguri și de frenetică viață – orice miracol e posibil; în țara aceasta – oamenii n-au uitat graiul fiarelor și zei pământului nu sunt plâsmuiri de legendă, ci trăiesc într-adevăr, oricât de puțin dispus ar fi să crezi că se mai poate întâmpla un astfel de lucru” (p. 5).

Vorbind despre specificul artistic al prozei lui Mircea Streinul, cercetătorul Constantin Ciopraga constată că ea se postează „între reportaj, confesiune și ficțiune” [10, p. 6]. Exemplele citate au scos, credem, clar în evidență calitățile de reportaj și de confesiune ale romanului *Lupul din Țara Huțurilor*. Rămâne să descifrăm doar ficțiunea lui, care se bazează pe ele și surprinde personajele zbatându-se între legile naturii și cele ale istoriei și ale religiei. Lucrurile sunt prezentate astfel încât orice încălcare a legii firii umane conduce la desființarea propriului eu și la acceptarea unui *alter ego*, idee de care omul e conștient, dar de care, în virtutea mediului dublu de existență, nu întotdeauna poate scăpa. Personajul principal al romanului e Voncic, o fire panteistică din naștere dar, cu înaintarea în timp, supusă și legilor civilizației, adică expusă la marile încercări ale destinului în această societate cu înclinații comportamentale dihotomice. E conștient el de răspunderea care-i revine? Prin expunerea unui caz ce nu depășește relatarea publicistică propriu-zisă legată de destinul străinului, aciuat pe lângă Voncic, autorul ne spune că e conștient. Îndrăgostit de o fată din munți cu concepții panteistice, iar apoi părăsind-o, străinul, om al civilizației, revine după doi ani s-o vadă, dar e avertizat de către Voncic: „Nu, nu!... Ei te vor ucide”, ceea ce s-a și întâmplat. Într-o situație similară nimerește în roman și Irina, care, cedând în fața spiritului civilizației, se îndrăgostește de Voncic. De data aceasta pericolul nu e avertizat, ca în primul caz, în mod publicistic, ci sugerat prin modalitățile confesiunii. În preajma nunții Voncic e atacat de Irina. „Uite, zice ea, cum stau lucrurile. Tu erai încă fecior. Obiceiul, obicei tare ca o lege, este ca feciorul să se-ncerce întâi la altă femeie decât la logodnică, atunci când logodnica-i fecioară. Eu îs femeia satului... Anume pentru treburi de-aiestea... Așa-i obiceiul din buni-străbuni, obicei cumplit” (p. 37). Dar, respectând obiceiul, ea, fire panteistică, din prea mult zel, concomitent îl și încalcă, săvârșind o acțiune iremediabilă – se îndrăgostește de Voncic: „Să-ți amintești, zice ea, că Irina te iubește” (p. 37). Apăsată de tradiția panteistică, dar și de legile imuabile ale firii, Irina nu rezistă și până la urmă se sinucide, înțelegând prin moarte o izbăvire de păcate.

Din același motiv al incompatibilității legilor panteistice și ale celor ale firii umane se destramă și familia lui Voncic. Primind de la socri o gospodărie în mijlocul naturii, Voncic are senzația că se află în adevăratul său mediu panteistic de unde a venit. Ianca, soția lui, dimpotrivă, caută să-l atașeze la mediul ei, cel al civilizației, străin firii lui. Ea „nu era mulțumită. Bărbatul ei nu câștiga nici un ban. Ceilalți huțuli plecau cu plutele ori se ocupau cu contrabanda, întorcându-se cu daruri cumpărate la Cernăuți. Femeile

lor se laudau cu șiragurile de mărgele sau cu tulpănele de mătășă aduse din oraș. Ianca îl tot îboldea pe Voncic să se dea cu bărbații din sat...” (p. 39). În consecință, familia se destramă, soțul Voncic și soția Ianca rămânând atașați fiecare la mediul lui. Rupti de acest mediu, fiecare dintre ei se simte, vorba lui Ioan Slavici „pui de cuc în cuib de cioară”, deci un inadaptabil.

Rezultă oare de aici că Mircea Streinul se pronunță în favoarea ori în defavoarea unui sau altui mediu, cum ne-am aștepta? Nu, desigur. El recurge doar la îngroșarea până la paroxism a calităților ambelor medii pentru a le scoate cât mai clar în evidență posibilitățile de influență asupra omului, dar ajunge la concluzia că, la moment, încă nu e suficient pregătit pentru a da la această așteptare un răspuns pozitiv sau negativ. Felul de a fi al personajelor confirmă teza. Îndrăgostindu-se de Voncic contra voinței ei, Irina încalcă propriul mod panteistic de comportare și, nedorind să-l accepte pe celălalt, cum ar fi fost întrucâtva firesc, se sinucide. La rândul ei, Ianca, încredințându-se că Voncic, cu toată dragostea față de ea, va părăsi civilizația la care nu s-a putut adapta și va trece definitiv la mediul panteistic, de unde a venit, nu-i promite totuși că-l va însoți, adică că va accepta mediul panteistic, ci îl roagă: „... Voncic, ucide-mă”. Voncic însă, respectându-i mediul ei, nu-i acceptă rugămintea, ci-i declară „– Nu! Eu voi pleca. Nu mă voi întoarce niciodată. Vei fi o văduvă fără mort, Ianca”.

Miracolul bucovineanului, care, în pofida situațiilor de deznaționalizare, a rămas el însuși, constă în păstrarea cu strictețe a tradițiilor istoriei (*Ion Aluion*), în mersul lui neabătut pe brazda tradițiilor pământului ce se cer respectate ca o religie (*Lupul din Țara Huțurilor*), adică în respectarea fidelă a mediului panteistic. Și totuși, deși încă nu e gata să se pronunțe ferm în favoarea numai a acestui mediu, autorul romanului, sesizând degradarea continuă a omului, lasă să se strecoare intuiția că pricina trebuie căutată și în celălalt mediu – al civilizației. Iată de ce în următorul roman al său – *Drama casei Timoteu* – Mircea Streinul își propune să studieze în primul rând influența mediului civilizațional asupra evoluției omului. Ca și în prima pânăză epică de amploare, *Ion Aluion*, romanul *Drama casei Timoteu* începe prin pregătirile de spânzurătoare a unui deținut, de data aceasta al unuia care și-a omorât tatăl pentru incest. Între directorul închisorii și inculpat are loc următorul dialog semnificativ:

„– Inochent Timoteu, poate că vrei să spui de ce l-ai omorât pe tatăl tău...”

– Da, am să vă spun. L-am ucis, **fiindcă am luptat cu diavolul** (subl. autorului)...

– Da. Iată v-am spus taina. Și, de-aici, începe altă taină, pe care n-o mai pot spune, fiindcă n-o știu. Fiindcă nimeni nu poate s-o știe. Nimeni... Numai Dumnezeu!” (p. 31).

În paralel cu taina ce se credea știută numai de Dumnezeu, Mircea Streinul, în consens cu intuiția din romanul precedent, elaborează în noul roman o taină a lui, care i-ar putea permite mai sigur studierea rolului civilizației asupra destinului omului. În acest sens el întreprinde o radiografie a unei dinastii surprinsă în punctul de trecere de la gospodăria țărănească naturală la începuturile relațiilor capitaliste.

Toader Timoteu săvârșește, cum am menționat, un incest, fapt pentru care fiul său, Inochent, îl pedepsește cu moartea. Pentru mediul panteistic, similar într-un anumit grad și cu cel al gospodăriei țărănești naturale, acțiunea fiului, care consideră că astfel luptă cu diavolul, e un gest adecvat. Fiul lui Toader născut prin incest, Maftei, devenind matur, se tocmește argat la bogătașii satului Gora Mațco și soția sa Zanchira. Urmărit de păcatul originar, acesta o lasă gravidă, din dragoste, pe argata Varvara, cu fratele căreia, Trifon,

argățește cot la cot. În acest punct, dragostea, ca sentiment curat, trece în unul mercantil, grație faptului că Maței, contaminat de interese capitaliste, dorește să se căsătorească cu Zanchira și astfel să devină posesorul averii stăpânului: „Mi-i drag de sora ta, îi spune el lui Trifon, dar mi-i lehamete de sărăcie” (p. 80). După o scurtă altercație Maței îl ucide pe Trifon. Declarând apoi la judecată că omorul „se datorește... unui accident” (p. 86), acesta scapă de pedeapsă. Următorul pas îl constituie alcoolizarea lui Mațco sub supravegherea soției și a lui Maței, iar drept rezultat – omorârea lui premeditată.

Păcatul original, cum vedem, se triplează semnificând trei pași, pe care făcându-i, Maței începe trecerea la capitalizare: afacerile în gospodăria sătească îi aduc venituri exorbitante și-l determină să rupă cu mediul panteistic în favoarea celui orășenesc, adică al civilizației. Anton, fiul său, are succese excepționale în domeniul comerțului. Nepotul, Filip, devine un mare specialist în arheologie. Făcând în capitalism progrese materiale, ei rup cu tradițiile mediului panteistic, pierd din punct de vedere moral, se depersonalizează. Filip, dacă e să inversăm de jos în sus linia dinastiei, se îndrăgostește de o femeie depravată, rupe cu frumoasa carieră științifică și își termină viața aruncându-se sub un tren. Anton, tatăl lui, „unul din marii financiari ai imperiului” (p. 118), rămâne de tânăr văduv, adică din punct de vedere familial, om nefericit. Maței, bunicul, dezorientat de această întorsătură tragică a lucrurilor, declară: „În definitiv, pentru voi am ucis (pe Trifon – *N. B.*), – pentru Timoteii de după mine” (p. 171) „Din nenorocire, continuă el, păcatul nu s-a oprit la mine, ci a trecut la Anton, iar acesta i l-a dat lui Filip. Și unde se va opri în sfârșit? Va trebui să se stingă neamul, ca păcatul să se stingă și el?” (p. 242).

Întrebarea de la urmă, artistică bine orchestrată și filozoficește profund argumentată de sistemul de imagini ale romanului, vine să îndemne cititorul la o totalizare a problemelor care l-au preocupat pe autor în întreaga sa proză: ca să evolueze normal, omul trebuie să rămână o fire panteistică sau e sortit de mișcarea societății să îmbrățișeze și normele civilizației cu progresele, dar, spre regret, și cu regresele ei? Dihotomismul, formulat pentru a concretiza mai acut problemele, și nu ca o acceptare de ordin maniheic, nu poate, evident, fi luat ca unitate de măsură, dacă vrem să evităm atât unilateralitatea arhaizării, cât și bagatelizarea civilizațională. Mircea Streinul militează pentru folosirea echilibrată a calităților ambelor modele umane. Concluzia ne-o sugerează chiar Maței în momentul când, integrându-se plener și fără discernământ în civilizație, e supus unui „șoc de nervi și a orbit”, iar apoi, contactând cu pământurile lui rămase la țară, adică cu mediul panteistic, respins mai înainte, declară că i s-au întors vederile: „Văd!. Nu visez... Văd... Măine vreau să ies la arat... și chiui, răscolind până departe miriștile care așteptau fierul generos al plugului și sămânța lanurilor viitoare” (p. 300). Întoarcerea vederilor echivalează aici cu luminarea la cuget a lui Maței în privința respectării riguroase a mediului panteistic. Astfel arată cea de a doua taină a păcatului original intuită de Maței în practica civilizației.

Rezultă oare din exemplele reproduse că Mircea Streinul e împotriva capitalismului ca o etapă superioară în evoluția societății, că el, fiind un panteist inveterat, e împotriva civilizației în genere? Desigur că nu. Ca să ne convingă de acest adevăr, scriitorul vine în *Drama casei Timoteu* cu o nouă linie de subiect, acea legată de activitatea lui Paul Combra, cu părere de rău, nedepistată și nedescifrată de critică. Spre deosebire de colegul său de studii, Filip, care a moștenit deprinderile capitaliste de la tatăl și bunicul său, Paul se trage din argați. Înzestrat cu o minte nativă și cu un talent precoce, el ajunge un specialist notoriu

în studiul limbilor clasice, e ales membru de onoare al Academiei Române, se avântă cu banii proprii în capitalism, cumpărând fabrica de zahăr din Lențești-Noi, învinge cu succes tentativele altor firme de a-l nimici. „Paul Combra, comentează autorul, luptase un an întreg împotriva trustului Weinblum. Până la urmă, reușise să biruiască această formidabilă organizație industrială și, peste încă un an, își împătrise averea. Acum Paul Combra putea să rivalizeze cu cei mai bogați oameni de afaceri din cercurile financiare ale țării...” (p. 160).

Desigur, loviturile dure ale capitalismului nu-l cruță nici pe el. Dar, prin munca-i cinstită, Paul apare nu ca un colportor imanent al răului, ci ca un învingător în confruntarea cu el, autorul demonstrând astfel că societatea capitalistă poate avea, cum obișnuim să zicem astăzi, față umană și punând astfel în armonie accentele propriei filozofii asupra vieții elaborată în toate romanele sale. Anume această concepție, aparent contradictorie, dar în esență dialectică, i-a permis lui Mircea Streinul într-adevăr să demonstreze că „Bucovina oferă un climat spiritual special” și că oamenii ei au știut pe parcursul istoriei să-și trăiască, dar și să-și gândească viața în spiritul plaiului dăruit de Dumnezeu, a cinstei și demnității strămoșilor care au reușit să rămână ei înșiși sub trei imperii, unul mai crunt decât altul, venind la Marea Unire din 1918 cu sufletul curat și cu o minunată zestre spirituală de acasă, din Bucovina.

Ideile cărților răsar, cum se știe, din convingerile autorului. „Mircea Streinul, afirmă Miron Radu Paraschivescu, e un scriitor clasic. Eroii săi îl reprezintă până la o totală identificare. El trăiește în ei, fiindcă i-a scos din el” [Apud: 13, p. 94]. Aceasta cu condiția că opinia publică și cea literară favorizează totalmente identificarea în cauză. În caz contrar, autorul e nevoit să se caute pe sine în sine, în publicul cititor, în marea artă. E tocmai cazul lui Mircea Streinul care nu s-a bucurat întotdeauna de un anturaj spiritual sănătos. La finalizarea romanului *Drama casei Timoteu*, care constituia, cum am văzut, o sinteză a filozofiei lui, Mircea Streinul face o presupunere privind aprecierea personajelor lui, presa știind dinainte unele metehne ale autorului. „Ziarele, zice Streinul, speculau cu un mare lux de amănunte sinuciderea lui Filip. Un săptămânal de șantaj afirmă că sinucigașul își pusese capăt vieții din cauza alcoolismului, iar altul susținea că Filip fusese cocainoman”. Romanul nu atestă niciuna din aceste patimi ale personajului. Ele constituie niște aluzii străvezii la unele pasiuni pe care le avea autorul romanului.

Chestiunea consta în faptul că Mircea Streinul avea într-adevăr unele metehne incompatibile cu menirea artei ca forță instructivă și educativă: a fost considerat aderentul legionarismului, fiind bolnav incurabil de tuberculoză, a folosit mult prea insistent băuturile și cocaina, devenind alcoolic și narcoman. Fire în esența ei totuși curată și cinstită, Mircea Streinul se întreba dacă, fiind așa cum era, avea dreptul moral să pretindă a implementa ideile nobile ale operelor sale în sufletele cititorilor. Logic, era răspunsul, – da, psihologic, cum zice M. Gorki în *Viața lui Klim Samghin*, – nu. Dacă la acestea mai adăugăm atmosfera, cum zicea pe atunci Ion Nistor, cam letargică a timpului și dispoziția cam inertă a publicului, ne dăm seama că scriitorul se vedea obligat să-și verifice crezul, mergând, după expresia lui M. Cimpoi, „...înapoi spre conștiința de sine, înainte spre marele Centru al artei” [14, p. 30].

Din aceste pendulări dintre Centrul inimii spre Centrul artei, Mircea Streinul construiește ideea ultimului său roman *Soarele răsare noaptea*, unde teoria sa despre cele

două medii de afirmare a omului își găsește o echilibrare deplină: și valorile panteiste, și cele civilizaționale pot conviețui pașnic, cu condiția ca scriitorul, ca reprezentant al iconarilor pentru care „estetica devine o etică” [5, p. 127] să se debaraseze de tot ce ele conțin antiuman. În drum de la București spre casa sa din Bucovina Stan Nimeni, personajul romanului „voia să-și organizeze o viață frumoasă, gospodărească, simplă, voia să-și cultive singur grădina și țarina și tot singur să stea de vorbă cu cerul în nopțile clare de august bucovinean... Trebuie să mă dezintoxic (de trăsăturile inumane ale civilizației, înțelegem noi – *N. B.*) până la puritatea de sânge a unui copil...” (p. 20). Scriitorul se vrea acum nu numai un veritabil *homo bucovinensis*, ci și un *homo ethicus*. Pânza epică e autobiografică și e concepută ca un roman-destin. „Eroul romanului meu, începe autorul narațiunea, s-a născut într-un timp stupid: 1910, 2 ianuarie” (p. 5). E chiar anul și ziua de naștere a lui Mircea Streinul, după care astrologul îi punctează jaloanele vieții, așa cum ele s-au desfășurat, culminând cu moartea prin împușcare.

Peregrinând între Cuciurul Mare și București, adică între cele două medii de afirmare despre care am vorbit, Mircea Streinul recunoaște că, din cauza unor motive personale, nu-și poate întru totul promova propriile idei. „Am vrut, scrie el în *Nota autorului*, să scriu o carte luminoasă.

N-am reușit.

Și cred că niciodată nu voi reuși să dau o carte optimistă, în care să nu treacă nouri grei peste soarele generos al unor ceruri adânci și limpezi...

Am aflat zilele acestea că un străbunic al lui Stan jurase de trei ori, cu mâna pe sfânta cruce, că nu va mai pune niciodată strop de băutura diavolului în gură.

De trei ori a căzut de la jurământ” (p. 126).

Nu rezistă ispitei nici Stan Nimeni și solicită din acest motiv să fie împușcat.

„Uneori, continuă Streinul, trebuie să plătim noi pentru păcatele înaintașilor noștri.

Scepticii-poate că vor zâmbi.

Dar eu nu sunt sceptic” (p. 126).

El este creatorul care se întreabă îndurerat dacă, având petele negre amintite în biografie, are dreptul moral să implanteze în inimile cititorului ideile frumoase și curate pe care le-a semănat în toate romanele sale. Om în cel mai înalt grad cinstit și conștiincios, Mircea Streinul consideră că nu are. Din acest motiv el îl roagă pe salvatorul său de la moarte din timpul războiului, pe Culai, să-l mai salveze odată – să-l împuște, ceea ce acesta și face, ascultând cuvintele lui Stan: „...astăzi, tu nu m-ai ucis. Dimpotrivă, m-ai salvat”. Salvarea înseamnă autodafeul scriitorului pe altarul artei, eliberarea artistului cuvântului de păcatele trupești amintite și deschiderea simbolică, prin spovăduire, a unei adevărate perspective de promovare a ideilor cărților. Scepticii, zice autorul, poate că în acest moment vor zâmbi, dar oamenii care cred în forța regeneratoare a artei, făcută la temperatura unei inimi curate, zicem noi – nu. Purificându-se, scriitorul sporește forța cognitivă și educativă a artei și își recâștigă dreptul de a o pune cu cinste în aplicare.

Și totuși, recâștigându-și acest drept, Mircea Streinul nu a putut beneficia în continuare de el. Opera lui, frumoasă și curată din punct de vedere artistic, profund națională și cu puternice accente internaționaliste, din punct de vedere ideologic, nu

a mai putut, în noile condiții de după moartea în 1945 a autorului, merge într-un pas cu teoriile osificate ale realismului socialist care s-au extins peste literatura română de pe ambele maluri ale Prutului. Opera lui Mircea Streinul a fost declarată legionară și pusă la index.

Stigmatul acesta a planat asupra operei lui până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, când, grație spiritului revendicativ de după evenimentele din 1989, dar și a eforturilor curajoase și competente ale unor cercetători – Ion Simuț, Mircea A. Diaconu, George Muntean, Liviu Papuc, Nicolae Florescu, Mihai Pânzaru-Bucovina, Mihai Cimpoi ș.a. – ea a început să fie scoasă din anonimat, să fie editată și comentată. Datorită lor opera lui Mircea Streinul a scăpat cu desăvârșire de tristul calificativ de legionară. „Poate fi romanul «Lupul din Țara Huțurilor», se întreba cercetătorul Mihai Pânzaru-Bucovina, care s-a ocupat în mod exhaustiv de problema aceasta în genere, un roman legionar? Cu siguranță, nu. Poate fi «Ion Aluion» legionar? În mod cert, nu. Poate fi «Drama casei Timoteu» un roman legionar? Răspuns negativ. Poate fi «Prăvălia diavolului» roman legionar? Orice istoric literar nu l-ar putea cataloga.

Atunci, se întreabă el, de ce au fost interzise scrierile lui Mircea Streinul? Pentru că, urma răspunsul, Ion Aluion era din Cuciurul Mare, huțulul Voncic trăia în munții Vijnitei, profesorul Ipatie Hrisant era din Cernăuți, personajele din «Prăvălia diavolului» fugeau din calea invaziei sovietice.

Drama literaturii streiniene (prin interzicerea ei) nu s-a datorat biografiei scriitorului ci localizării geografice a narațiunilor” [15, p. 139-140].

Deși cercetătorul susține că drama literaturii streiniene ține doar de localizările geografice ale narațiunilor și nicidecum de biografia scriitorului, în realitate critica a făcut nu o dată probleme din așa-zisele păcate trupești ale autorului, uitând că el însuși, în cumințenia și curățenia sa sufletească, le-a resimțit ca un caz grav de conștiință artistică. El a fost un căutător de adevăr, și dacă a fost așa, or, așa a fost, de ce nu am recunoaște că, fiind condamnat la moarte, ca un tuberculos incurabil ce era, avea dreptul, recunoscut până și de medici, să întindă mâna la un pahar de băutură ori la un drog nu numai ca la niște măsuri de delectare, ci și de alinare a durerilor fizice și sufletești?

Adevărata evaluare a omului și scriitorului Mircea Streinul abia începe. Va fi un proces multiaspectual și ar fi bine să nu ne scape nimic din vedere, dacă dorim să-l prezentăm în dimensiunile lui reale.

La apariția romanului *Soarele răsare noaptea* criticul Al. Bilciurescu afirma: „Domnul Mircea Streinul a scris un roman cu țărani, fapt ce ar părea imposibil după clasicele realizări ale maestrului Mihail Sadoveanu” [Apud. 13, p. 93]. Afirmarea surprinde plăcut grație asemuirii lui Mircea Streinul cu Ceahlăul literaturii române, dar și cu necesitatea, care pare să se impună, a comparației și cu alți maeștri – cu Ion Creangă, care ne-a dat la lumină un țaran jovial, cu Liviu Rebreanu care ne-a descris un țaran cu destin dramatic, dar și cu Marin Preda, care a venit după scriitorul bucovinean, aducând, cum se exprima cercetătorul Grigore Canțaru, un țaran care, spre deosebire de cei de până la el, își „gândește viața” [16, p. 626]. Mircea Streinul ne-a adus un țaran despre care Camil Petrescu se exprima că, de ar fi trăit creatorul lui, „ar fi putut să fie pentru o sută de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc” [17, p. 479].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ion Simuț. *Un scriitor din fondul secret al literaturii române: Mircea Streinul*// Mircea Streinul. *Ion Aluion*. – Oradea, 1995.
2. George Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugată. – București, 1988.
3. Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775-1918*. – Cernăuți, 1996.
4. Mircea A. Diaconu. *Mircea Streinul. Viața și opera*. – Rădăuți, 1997.
5. Mircea A. Diaconu. *Mișcarea „Iconar”*. *Literatura și politica în Bucovina anilor '30*. – Iași, 1999.
6. Liviu Rusu. *Elemente gotice în cultura Bucovinei*// *Iconar*, anul II, 1937, nr. 11.
7. Nicolai Costenco. *Literatura română de astăzi*// *Viața Basarabiei*, 1937, nr. 7-8.
8. Mircea Streinul. *Scrisoare către tineret*// *Pana literară*, 1933, nr. 1, iunie.
9. Gheorghe Hrimiuc. *Gruparea poetică „Iconar”*// *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1992, nr. 2.
10. Constantin Ciopraga. *Un personaj tragic*/ Prefață// Mircea A. Diaconu. *Mircea Streinul. Viața și opera*. – Rădăuți, 1977.
11. Mircea Streinul. *Contribuția Bucovinei tinere în poezia românească*// *Însemnări sociologice*, anul III, 1938, nr. 11.
12. George Călinescu. *Mircea Streinul. Itinerar cu anexe în vis*// *Adevărul literar și artistic*, anul XIV, seria II, 1935, 27 martie.
13. *Critica literară despre Mircea Streinul*// Mircea Streinul. *Lupul din Țara Huțurilor*. – Rădăuți, Chișinău, 1995.
14. Mihai Cimpoi. *Mântuirea prin provincie*// *Critice*. II. – Craiova, 2002.
15. Mihai Pânzaru-Bucovina. *Legionarismul lui Mircea Streinul*// Mircea A Diaconu. *Viața și opera lui Mircea Streinul*. – Rădăuți, 1997.
16. Grigore Canțaru. *Marin Preda și romanul obiectiv al condiției umane*// *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*. – Chișinău, 1998.
17. *Revista Fundațiilor Regale*, 1945, nr. 5.